

**Els
diaris
del càncer**

Audre Lorde

Traducció i pròleg
de Caterina Riba

Calligraf
Narrativa

Els diaris del càncer

Audre Lorde

Edicions Cal·lígraf

Figueres, 2021

Primera edició —

setembre de 2021

La publicació d'aquesta obra
ha rebut el suport de
la Generalitat de Catalunya

Generalitat de Catalunya
Institut Català
de les Empreses Culturals

Publicació

Edicions Cal·lígraf, SL
Monturiol, 2, 1r 1a
17600 Figueres
Tel. (0034) 615 261 764
www.edicionscalligraf.com
info@edicionscalligraf.com

Títol original

The cancer journals

Copyright © 1980
by Audre Lorde

Disseny de la col·lecció i maquetació

Jaime Vicente

Il·lustració de coberta

Dani Torrent

Correcció

Joan Riba

Impressió

DC PLUS, Serveis Editorials

ISBN

978-84-123583-3-9

Dipòsit legal

GI 772-2021

© de la traducció, el pròleg i les notes

Caterina Riba Sanmartí

© d'aquesta edició

Edicions Cal·lígraf, SL

*Queda rigorosament prohibida,
sense l'autorització per escrit
dels titulars del copyright,
la reproducció parcial o
total d'aquesta obra per
qualsevol mitjà o procediment,
incloent-hi la reprografia
i el tractament informàtic.
Les infraccions d'aquests
drets es troben sotmeses a les
sancions establertes a les lleis.*

Taula

PRÒLEG	
Trencar el silenci	11
Sobre aquesta traducció	15
ELS DIARIS DEL CÀNCER	19
Introducció	21
I La transformació del silenci en llenguatge i en acció	35
II Càncer de mama: l'experiència d'una negra lesbiana feminista	43
III Càncer de pit: poder o pròtesi?	87

Pròleg

Trencar el silenci

Audre Lorde (1934-1992), que es definia a si mateixa com a dona, negra, lesbiana, guerrera i poeta, va dedicar la seva vida a qüestionar les estructures sobre les quals es bastia una societat en què tot el que ella encarnava no tenia cabuda. Nascuda al barri de Harlem de Nova York, en el si d'una família d'immigrants del Carib, va passar els primers anys de vida amb una limitació visual propera a la ceguera, fins que li van posar ulleres. Era la que tenia la pell més fosca de les seves germanes i la més rebel de totes tres, incapaç d'acceptar les violències diverses i interconnectades que s'exercien sobre ella i el fet de no poder desenvolupar-se en la seva singularitat. Un dels esdeveniments que marcà la seva adolescència fou el suïcidi de la seva amiga Genevieve Thompson, quan tenia només setze anys.

Es va posar a treballar de ben jove per pagar-se els estudis i poder viatjar. Va passar una temporada a Cu-

ernavaca, a Mèxic, i, instal·lada de nou a Nova York, va començar a guanyar-se la vida fent de bibliotecària. Es va casar i va tenir una filla i un fill, però poc després se separà i va passar a identificar-se i a viure com a lesbiana. A partir dels anys seixanta del segle xx va començar a publicar regularment en antologies i revistes literàries, i el seu primer poemari, *The First Cities*, aparegué l'any 1968. Progressivament, va anar vinculant-se amb entorns feministes, escrivint nous llibres i guanyant notorietat. Va combinar l'escriptura amb la feina com a docent en diverses universitats, en un moment àlgid dels moviments de defensa dels drets civils, de protesta contra el racisme i de proliferació dels *Black Studies* als centres d'ensenyament superior.

Considerada *l'altra* en tots els grups dels quals formava part, sostenia que els silencis no la protegirien. Estava determinada a conquerir el seu dret de paraula i a fer-se escoltar, malgrat l'enorme pressió de les forces que s'alineaven en contra seva. L'any 1971, mentre exercia de docent a John Jay College, on va aconseguir un cert ascendent sobre l'alumnat negre, els seus detractors van escampar maliciosament el rumor que era lesbiana. Per tota resposta, Audre Lorde va enganxar la seva poesia «Love Poem», obertament lèsbic, al mur del Departament d'Anglès i poc després el va publicar a la revista *Ms. Magazine*. També és coneguda per haver denunciat el racisme dins del moviment feminista. En un congrés que va tenir lloc a Chicago l'any 1979, va evidenciar la reproducció de certes formes d'opressió a l'interior del feminisme, posant com a exemple la marginació de les participants negres, lesbianes i no-occidentals en el pro-

grama, on tenien una presència irrisòria. Aquesta reflexió va cristal·litzar en un assaig recollit al seu llibre *Sister Outsider*, que ha esdevingut una fita dins la història del feminisme.

Quan li van diagnosticar càncer de mama, la seva posició va ser coherent amb el feminisme que havia propugnat al llarg de la vida: va trencar el silenci i va explorar una qüestió amb moltes implicacions que fins aquell moment havia estat tabú. Per a ella, l'escrutini i l'anàlisi de l'experiència de la malaltia, el fet d'articular-la en paraules, era un procés d'aprenentatge al qual no volgué renunciar. El sol fet de compartir els seus temors i anhels, ja era un gest transgressor. Després que l'any 1980 es publicqués el llibre que ara us presentem —una amalgama d'extractes de dietari, versos, discursos i assajos imbuïts d'una gran força poètica—, Lorde va rebre nombroses cartes d'arreu del món per agrair-li que hagués deixat escrites les seves vivències. Si el text tingué tan bona acollida, fou perquè no oferia un patró tancat de com calia afrontar la malaltia, sinó que mostrava que hi ha tantes maneres de fer-ho com personalitats i circumstàncies vitals, i legitimava d'aquesta manera altres dones a buscar el seu propi camí.

D'altra banda, va posar sobre la taula tota la dimensió política de la malaltia, una experiència íntima i solitària però també profundament social. El pit femení és un espai densament significat, travessat per múltiples discursos, i la manera que la societat té de gestionar el càncer de mama reflecteix un determinat model de feminitat que reforça estereotips i en què l'aparença de les dones és el més important. Audre Lorde va voler reapropriar-se del relat de la seva pròpia malaltia i fer-hi front d'acord

amb la seva visió de la vida i els seus principis. Malgrat que cal situar les dades, els pronòstics i els tractaments a finals de la dècada de 1970, moltes de les lúcides reflexions de l'autora no han perdut vigència en absolut i estan ben lluny d'estar resoltes: la demanda d'una aproximació holística a l'experiència del càncer; l'exigència que les pacients disposin d'informació contrastada i veraç i que puguin prendre les decisions que afecten la seva salut; la insistència en el fet que caldria fer canvis sistèmics i estructurals per avançar en la prevenció i no centrar-se només en el tractament, i la crítica de les solucions exclusivament cosmètiques després d'una mastectomia, que donen a entendre que el càncer és un problema de natura estètica.

Un dels aspectes en què va incidir més va ser la pressió per reconstruir-se el pit, una *obligació* social (que no es pot justificar des del punt de vista mèdic), lligada a una determinada concepció de feminitat i a tota una indústria extremament lucrativa. Lorde va percebre aquesta imposició com un atac frontal a la seva autonomia personal en un moment de màxima vulnerabilitat en què es debatia per acceptar el seu nou paisatge corporal. El fet que després del frec a frec amb la pròpia mortalitat, de la sotragada existencial i de la consegüent reavaluació de prioritats i objectius vitals, l'únic important fos que ningú notés que havia passat per una operació li semblava ofensiu, especialment perquè es prioritzava el benestar de la societat benpensant, incapaç de mirar de cara allò que el càncer de pit implica i s'ignoraven les necessitats que ella pogués tenir. Lorde considerava que, a més, la reconstrucció invisibilitzava i aïllava les dones que havien passat per una

mastectomia, i si bé respectava les que lliurement optessin per reconstruir-se la mama, ella va decidir no fer-ho. En lloc d'amagar l'experiència que havia viscut, Lorde, fidel al seu tarannà creatiu, va dissenyar roba i joies per a dones amb un sol pit.

El càncer se li va reproduir i l'any 1988 va publicar un segon dietari titulat *A Burst of Light*, que tracta de la metàstasi hepàtica. La guerrera poeta va enfrontar-se a la mort tal com ho havia fet amb la vida: amb franquesa i coratge. Va morir de càncer l'any 1992 a l'illa de Saint Croix, al Carib, a l'edat de 58 anys. Malgrat la malaltia, Lorde va continuar col·laborant en tota mena de xarxes de suport femení, dins i fora dels Estats Units: va ser una de les fundadores de The Kitchen Table-Women of Color Press, la primera editorial als Estats Units per a escriptores racialitzades; va ser professora visitant a la Universitat Lliure de Berlín, on va tenir un gran impacte entre les dones afroalemanyes; va participar en la gestació d'una sororitat per a dones perjudicades per l'apartheid sud-africà; va cofundar una coalició de dones per donar assistència a les supervivents de violències sexuals de Saint Croix; etc. Quan va morir, havia publicat una desena de reculls de poesia, una biomitografia i diversos llibres d'assaig.

Sobre aquesta traducció

Audre Lorde és un referent clàssic i alhora una autora d'actualitat que suscita molt d'interès, com ho demostren les traduccions recents a idiomes ben diversos. Tanma-

teix, i malgrat la rellevància de l'autora, el reconeixement internacional de què gaudeix i el fet que sigui un referent ineludible tant dins el panorama de la literatura contemporània com dins els estudis de gènere, en català només se n'ha publicat una selecció de poemes a la revista *Reduccions*, que vaig traduir juntament amb Maruxa Relaño l'any 2019. *Els diaris del càncer* és, doncs, el primer llibre d'Audre Lorde en català.

Es tracta d'un text d'una gran densitat, atès que s'endinsa en els clarobscurs emocionals d'una poeta que es troba en una situació vital extremament complicada. La tasca és delicada, ja que l'autora s'exposa mostrant tota la seva vulnerabilitat. He procurat tractar el material amb la delicadesa que requereix i transmetre amb exactitud les sensacions i la gran quantitat de matisos que s'hi expressen. El text combina diverses tipologies textuais i ha estat necessari trobar el registre adequat per modular les inflexions de la veu. Una de les característiques de l'escriptura de Lorde que he intentat traslladar en la traducció és l'oralitat, un llenguatge planer i precís alhora amb una força poètica formidable, especialment pel que fa a les entrades del dietari. Conscient que abocava al català una autora feminista, he tingut en compte el «gènere» com a categoria a l'hora de valorar el difícil equilibri de prioritats que implica tota traducció.

Voldria destacar la inestimable ajuda de Will Bromberg a l'hora de submergir-me en les profunditats del text original. D'altra banda, el text fa al·lusió a alguns conceptes mèdics i a vocabulari referit als diversos tractaments, qüestió per la qual he comptat amb l'assessorament de la doctora Belén Lloveras, del Departament de Patologia

de l'Hospital del Mar de Barcelona. L'evolució en aquest camp fa que les referències bibliogràfiques de Lorde, que daten de més de quaranta anys, hagin quedat desfasades. Com que un dels propòsits de l'autora era precisament difondre informació fidedigna, he decidit indicar en una nota a peu de pàgina les informacions que la ciència actual ha desmentit, amb el benentès que la resta s'haurien d'actualitzar amb estudis recents.

Voldria donar les gràcies a Edgar Gallart per la miríada de disjuntives de traducció que ha hagut de resoldre; a Miquel Saumell, per ajudar-me a desxifrar i articular en català la frase més llarga del llibre; a Max Hidalgo, Marta Puxan, Lívia Lemos, Albert Jornet i Alba Solà pel treball de camp i la discussió sobre el terme *bollera*, a Ayodeji Ogunnaike per la investigació entorn de Seboulista i a Genís Riba i Virginia Valls per les consultes sobre els jocs de paraules.

Aquest projecte està dedicat a Maruxa Relaño, amiga, germana i còmplice.

CATERINA RIBA

Els diaris del càncer

*Vull expressar el meu reconeixement
a totes les dones que han compartit
la seva fortalesa amb mi durant
aquest període de temps i, en especial,
a Maureen Brady, Frances Clayton,
Michelle Cliff, Blanche Cook, Clare Coss,
Judith McDaniel i Adrienne Rich, que,
amb el seu suport afectuós i les seves
crítiques, m'han ajudat a acabar el llibre.*

AUDRE LORDE

Introducció

1

Cada dona reacciona a la crisi vital provocada per un càncer de pit de manera diferent, depenent de qui és i de com encara la vida. La forma de resoldre el dia a dia és un camp d'entrenament per gestionar la crisi oberta. N'hi ha que oculten el patiment provocat per la mastectomia i fan com si res, colguen els seus sentiments, que acaben aflorant per altres llocs. D'altres, fent un esforç valerós per tal de no ser percebudes com a víctimes, insisteixen en el fet que no pateixen i treuen ferro a la qüestió. I encara n'hi ha d'altres: les que examinen minuciosament, com ho faria una guerrera, el que consideren una nova arma, no desitjada, però de la qual poden treure profit.

Jo soc una dona que ha passat per una mastectomia i que creu que cal donar veu als nostres sentiments per tal que se'ls reconegui, se'ls respecti i ens puguin resultar útils. No vull que ni la ràbia ni el dolor ni la por que em provoca el càncer acabin fossilitzats en un altre silenci, ni tampoc

vull privar-me de la força que pugui emergir del nucli d'aquesta experiència, un cop reconeguda i analitzada.

He intentat expressar alguns dels meus sentiments i pensaments per a les dones de qualsevol edat, raça i orientació sexual que creguin que el silenci imposat en qualsevol àmbit de les nostres vides és una eina que ens aïlla i ens torna vulnerables, i també per a mi mateixa. He abordat la farsa de les pròtesis, el dolor de l'amputació, el paper del càncer dins l'economia de mercat, la confrontació amb la mortalitat, la força de l'amor entre dones, i el poder i les recompenses que reporta el fet de portar una vida en plena consciència.

El càncer de pit i les mastectomies no són experiències excepcionals, sinó que afecten milers d'americanes. Totes elles tenen una veu singular que cal convertir en un clamor de dones contra els càncers que es poden prevenir i contra les pors secretes que permeten, encara avui, que aquests càncers proliferin. Tant de bo que aquestes paraules serveixin com a incentiu per tal que altres dones parlin de les seves experiències amb el càncer i de l'amenaça de mort que representa, ja que el silenci no ens ha aportat mai res de profitós. I sobretot voldria que aquestes paraules fessin prendre consciència a totes les dones de les possibilitats de l'autoguarició i de la riquesa de l'existència.

Les dones que tenen un càncer de pit han de fer front al sentiment d'aïllament i es veuen obligades a replantejar-se la vida, tant si són conscients com si no de les semblances entre les seves experiències. No pretenc jutjar les dones que han decidit portar pròtesi i seguir el camí del silenci i la invisibilitat, aquelles que volen ser «les que

eren abans». Han sobreviscut gràcies a un altre tipus de valentia i no estan soles. Cadascuna de nosaltres lluita diàriament contra la pressió del conformisme i la solitud que causa estar sola i ser diferent, i la pròtesi ofereix una via d'escapament. L'únic que sé és que aquesta no és l'opció que em convé, ni a mi ni a altres dones que, no sense por, han sobreviscut al càncer tot buscant sentit a les seves vides i intentant canalitzar aquesta crisi cap a una força útil amb capacitat transformadora.

2

Aquesta selecció d'entrades de diari, que vaig començar sis mesos després de la meua mastectomia radical modificada i que continua més enllà de la redacció dels assajos inclosos al llibre, il·lustra el procés mitjançant el qual vaig integrar a la meua vida la crisi provocada per la malaltia.

26 de gener de 1979

Últimament, no em sento gens esperançada, ni pel que fa a mi mateixa ni a res en general. Mentre gestiono els tràmits quotidians del món exterior, el dolor m'omple com si es tractés d'una bossa de pus i el més mínim contacte amenaça de trencar la turgent membrana que impedeix que s'estengui i acabi enverinant tota la meua existència. De vegades, la desesperació arrossega la meua consciència com una ventada sobre l'àrida superfície d'un paisatge lunar. Cavalls ferrats galopen enfurits amunt i avall, al

*llarg de cadascun dels meus nervis. Oh, mare Seboulisa!¹
Ajuda'm a recordar tot el que he après a un preu tan alt.
Podria morir de diferència o aprendre a viure en una mi-
riada de jos.*

5 de febrer de 1979

El que és terrible, és que res em deixa indiferent aquests dies, res. Cada horror se'm clava a la carn com un cargol d'acer, un imant més que atrau la flama. En Buster s'ha afegit a la llista de noms de nois negres morts en va, malaguanyats. I avui, a la galeria d'art, imatges esfereïdores de cossos de dones deformats, en resposta a ves a saber quina fantasia escudada rere l'art masculí. Gàrgoles de plaer. En Buster, ben plantat i rialler, abatut d'un tret en un vestíbul per noranta cèntims. Cal que desaparengui la llengua en què està escrita la meva maledicció?

1 de març de 1979

Em cal fer un gran esforç per aconseguir menjar decent aquí, per no rendir-me i continuar alimentant-me de ve-

1 Deessa inspirada en Mawulisa, divinitat de la comunitat fon del regne de Dahomey, a l'actual Benín. Aquesta religió és l'origen, amb algunes incorporacions ioruba, de la religió vodú, que es practica al Carib, d'on la família de Lorde era originària. El mite de Mawulisa és molt proper a la història de Yemayà, deïtat ioruba, representada a vegades amb un sol pit.

COLEMAN-TOBIAS, M., «Audre and Africa: Reconsidering Lorde's Rites/Rights», *The Journal of Interreligious Studies*, 2018, 23: 68-74. (N. de la T.)

rí. Però he de vetllar pel meu cos com a mínim amb tanta cura com ho faig amb el compost, i més encara en aquest moment, en què fer-ho sembla fora de lloc. El dolor i la desesperació que m'envolten, ¿són el resultat del càncer o els ha desencadenat la malaltia? No em sento preparada per ocupar-me del que sempre m'havia ocupat, les abominacions de fora que fan eco del dolor intern. I sí, és cert que estic totalment centrada en mi mateixa, ja que és l'única traducció en la qual puc confiar, i penso que no podem alterar el disseny del patró complet fins que cada dona rastregi un per un els fils sanguinolents del seu propi tapís.

16 d'abril de 1979

La nostra tasca és enorme: capgirar el món. Em sento com si estigués capgirant la meva vida, de dins enfora. Si puc mirar directament la meva vida i la meva mort sense flaquejar, no em podran fer mai més res. Hauria d'estar contenta de veure que puc fer unes quantes coses, poques, i fer-les amb el cor obert. Doncs no ho puc acceptar, i tampoc puc acceptar que capgirar la meva vida sigui tan difícil. Menjar diferent, dormir diferent, moure's diferent, ser diferent. Com deia la Martha, vull el meu jo anterior, tan dolent com abans.

22 d'abril de 1979

He de deixar que el dolor flueixi a través meu i passi de llarg. Si m'hi resisteixo o intento aturar-lo, esclatarà dins